

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-48-10>
УДК 327(477)

Олексій Анатолійович Баталов

к. філос. н., доцент кафедри політології, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
o.batalov@karazin.ua, <http://orcid.org/0000-0001-8285-2036>

Артур Юрійович Гребенюк

студент магістратури кафедри політології, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
grebenyukartur@gmail.com, <http://orcid.org/0009-0003-0400-1465>

УКРАЇНА У СУЧАСНІЙ ГЕОПОЛІТИЦІ

Проаналізовано роль України на світовій геополітичній арені з 1991 р. по 2025 р. На підставі геополітичних висновків з робіт таких вчених, як Х. Маккіндер та Зб. Бжезінський, продемонстровано геостратегічне значення України. Виокремлено три варіанти геостратегії, що були можливими для України починаючи з 1991 р., а саме: нейтралітет, здобуття статусу регіонального лідера, приєднання до інтеграційних проєктів зовнішніх «центрів сили».

Проаналізовано ті геополітичні ролі, що відігравала Україна в геополітиці починаючи з 1991 р. З 1991 р. до «помаранчевих подій» 2004 р. українська еліта позиціонувала нашу державу як суверенного «нейтрального гравця». Були невдалі спроби стати «регіональним лідером» (наприклад, проєкт ГУУАМ). Після 2004 р. команда президента В. Ющенка вперше задекларувала реалізацію прозахідного геополітичного вектору.

В результаті наслідків помилкових рішень 1990-х – початку 2010-х років (зокрема, нездатності одразу і надовго обрати напрямку руху країни і розробити відповідну стратегію, недалекоглядна політика роззброєння, олігархізація економіки, корумпованість державного управлінського апарату, тощо), а також частковості євроінтеграційних зусиль України, неготовності Заходу прийняти Україну ціною конфлікту з РФ, реальне значення України на геополітичній арені поступово деградувало до ролі «буферної зони» між Заходом та РФ, внаслідок чого починаючи з 2014 р. вона стала зручною «жертвою для агресії».

Виділено етап після 2014 р., який позначився тим, що українська політична нація хотіла бачити Україну в якості «форпосту» для США і країн Європи, призначенням якого було б стримування реваншистських намірів Кремля. Однак необхідних ресурсів для перетворення України на «форпост» від Заходу не надійшло, а реальна підготовка до повномасштабних бойових дій зі ЗС РФ, спираючись переважно на внутрішньоукраїнські ресурси, не проводилась. Наслідком цього стала фактична неготовність України до повномасштабної війни. Після 24.02.2022 Україна отримала деяку допомогу від країн Заходу, проте недостатню, щоб зупинити і відкинути агресора. Поточний геополітичний стан України визначено, як «поле бою» (тобто це вже навіть не роль, що передбачало б якусь певну активну позицію, а саме стан).

Зроблено три висновки. Перший – за умови продовження повномасштабної війни на виснаження, відсутності (або обмеженості) зовнішньої допомоги, невпровадження ефективних системних змін в українській державі – українська геополітична суб'єктність буде умовною, а виживання України, як незалежної суверенної держави, не є гарантованим. Другий – Україні необхідно перейти від стану «поля бою» до менш руйнівного і більш суб'єктного. Третій – виокремлено такі варіанти подальшого розвитку подій для України: продовження стану «поля бою» (з відповідними наслідками); поширення бойових дій на європейські країни; вихід з гарячої фази поточної війни і далі: або «буферизація» України з подальшим ризиком втрати державності, або «форпостизація» України (завдяки ефективній мобілізації власних ресурсів та європейській допомозі), або звернення по безпекову допомогу до незахідних «центрів сили» (наприклад, до Туреччини та/або Індії).

Ключові слова: Україна, геополітика, геостратегія, «центри сили», нейтралітет, регіональний лідер, прозахідний геополітичний вектор, «буферна зона», «поле бою», «форпост».

Як цитувати: Баталов, О.А., Гребенюк, А.Ю. 2025. Україна у сучасній геополітиці. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології»* 48: 94-102. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-48-10>.

In cites: Batalov, O., Hrebenuk, A. Ukraine in Contemporary Geopolitics. 2025. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Issues of Political Science* 48: 94-102. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-48-19> (in Ukrainian).

Актуальність статті зумовлено тим, що в умовах поточної повномасштабної війни з РФ Україна виборює як право на геополітичну суб'єктність (зокрема, право обирати, до яких «центрів сили» приєднуватись чи не приєднуватись), так і саму можливість існувати в якості суверенної держави. Це вимагає об'єктивного аналізу геополітичних обставин на момент здобуття незалежності у 1991 р., тієї геополітичної траєкторії, яку відтоді пройшла Україна, а також поточного стану справ, що в подальшому надає можливість виокремити основні варіанти подальшого перебігу подій.

Дослідженням зазначеної проблематики займалися та займаються такі дослідники, як Зб. Бжезінський, Т. Кузьо, Е. Вілсон, О. Дергачов та інші.

Метою статті є стислий аналіз ролі України на світовій геополітичній арені з 1991 р. по 2025 р.

Багато мислителів – представників геополітичних наукових шкіл підкреслювали особливе значення території, на якій виникла українська держава (а також території Польщі та ще кількох держав Східної Європи). Зокрема, класик геополітичної думки Х. Маккіндер ще на початку XX століття сформулював таку тезу: хто контролює Східну Європу («східноєвропейський стратегічний Хартленд»), той керує Хартлендом («серцевинною землею», що тисячоліттями фактично була географічною віссю історії, і у наш час належить переважно РФ); хто контролює Хартленд, той керує Світовим островом (тобто Євразією та Африкою), хто контролює Світовий острів, той керує Світом (Mackinder 1904 : 436).

Таким чином, контроль над Східною Європою, зокрема над Україною, відкриває доступ до центрального простору євразійсь-

кого континенту («Хартленду») і, як наслідок, дозволяє формувати або стримувати континентальну гегемонію «імперій Хартленду» (від імперій скіфів, гунів, тюрків і монголів до Російської імперії, СРСР та РФ). Відзначимо, що у Москві завжди розуміли цей важливий аспект, що чітко простежується у зовнішній політиці РФ щодо України (особливо після 2004 року, коли виникла загроза «відходу» України від РФ до інших «центрів сили»).

Виникнення незалежної України 1991 р. не змінило ставлення до неї, як до переважно об'єкта впливу зовнішніх «центрів сили», яким вона може надати такі переваги, як стратегічне географічне розташування, розвинену промисловість, чималий людський ресурс, транзитні можливості тощо. Так, Зб. Бжезінський, погляди якого формувались під впливом робіт А. Мехена, Х. Маккіндера та Н. Спайкмена, зазначав, що сьогодні світове лідерство більше не визначається домінуванням тільки у «Хартленді», важливим є контроль одночасно над 5 ключовими геополітичними регіонами, а саме: Україною, Туреччиною, Азербайджаном, Іраном та Південною Кореєю. Отже, Україна, згідно з цією логікою, вважалась одним із ключових географічних «вузлів», контроль над яким відкривав величезні можливості у формуванні стратегічного балансу сил в Євразії.

Аналізуючи наслідки розпаду СРСР, Зб. Бжезінський дійшов висновку, що найболючішою для «імперії Хартленду» у її сучасному вигляді, тобто для РФ, була втрата України, оскільки це означало втрату багатой індустріальної та сільськогосподарської економіки, кількох десятків мільйонів людей, позбавило домінування на Чорному морі, тощо. Так, дослідник зазначав, що Україна – це історично новий і важливий простір на

євразійській шахівниці, що являє собою геополітичну вісь – зокрема, її існування, як незалежної держави, сприяє трансформації Росії. Без України Росія перестає бути євразійською імперією. Росія без України все ще могла б претендувати на імперський статус, але тоді вона б стала переважно азійською імперською державою. У разі відновлення Москвою контролю над Україною Росія знову здобуває необхідні засоби відродження імперської могутності у межах і Азії, і Європи (Бжезінський 2000 : 46). Втрата України докорінно обмежила геостратегічні можливості Росії, бо навіть і без прибалтійських держав та Польщі, але з Україною, вона могла б намагатися стати євразійською імперією (Бжезінський 2000 : 92).

Цікавим є те, що вищенаведені цитати Зб. Бжезінського були проінтерпретовані багатьма російськими політиками та суспільними діячами як те, що без України Росія начебто взагалі не може бути імперією, а не тільки євразійською імперією. Звісно, це абсолютно не так. Московське царство почало перетворюватись на імперію після захоплення Іваном IV («Грізним») Казані та Астрахані (держав з соціокультурної відмінності від Московії населенням), тобто ще задовго до включення українських територій у склад царства. Теперішня РФ також за своєю внутрішньою структурою та зовнішньою політикою цілком може вважатись імперською (як варіант – «квазіімперською») державою (а повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 р. взагалі відроджує класичні і найважливіші імперські методи експансії і переформатування світу).

Отже, у концепції Бжезінського Україна постає як один з ключових регіонів Євразії, зміна геополітичної приналежності якого здатна трансформувати стратегічний баланс сил у Євразії. У пізніх роботах Бжезінський розглядає Україну в якості потенційного гаранта ліберального порядку у Східній Європі та механізму впливу на РФ, або ж, у разі її повернення під російський вплив – як певну точку геостратегічного прориву недемократичних і незахідних сил. Таким чином, згідно з Бжезінським, незалежна від РФ українська державність є важливим фактором усієї загальноєвразійської стабільності.

Після 2014 р. цей відомий вчений-геополітик закликав надати Україні всю необхідну фінансову та збройову допомогу. Як ми тепер знаємо, пропозиції Бжезінського були фактично проігноровані

адміністраціями президентів США Б. Обами, Д. Трампа та Д. Байдена (як і попередніми адміністраціями Б. Клінтона та Дж. Буша-молодшого), що призвело до фактичної неготовності України до тривалої війни у повномасштабному форматі. Для порівняння – Ізраїлю та Південній Кореї надався та надається зовсім інший рівень допомоги.

Більш того, у країнах Заходу була надзвичайно поширеною думка про слабкість ЗСУ, що начебто дозволить ЗС РФ окупувати всю або більшу частину України за дуже короткий проміжок часу (називались терміни від трьох днів до декількох місяців) – і, відповідно, «вкладатись» у те, що невдовзі стане російським, немає сенсу. Відзначимо, що такі думки і дії були фактично одним із факторів, що й спонукали Москву до вирішення «українського питання» силовими методами. Власне, повномасштабна війна 2022-? років стала конкретним доказом того, наскільки критичною є українська територія для реалізації континентальних амбіцій Москви і наскільки вона є недооціненою з боку США (і перш за все адміністрацією «другої» президентської каденції Д. Трампа).

Тепер звернемось до України. Які *варіанти геостратегії існували для України починаючи з 1991 р.?*

Перший варіант – неприєднання до існуючих інтеграційних проєктів «центрів сили» та неініціювання власних (тобто *нейтралітет* або принаймні *позаблоковість*). Однак справжній суб'єктний нейтралітет та позаблоковість вимагають від держави перш за все наявності власних боєздатних (бажано багаточисленних) збройних сил, а, відповідно, й міцної економіки (здатної утримувати такі збройні сили). Про це пам'ятає Швейцарія, збройні сили якої й у нас час є цілком готовими до оборонних дій, про це чудово пам'ятає ядерна Індія – один з ініціаторів «Руху неприєднання».

Україна ж після проголошення у 1990-1991 рр. нейтральності та позаблоковості почала проводити активну політику роззброєння, а саме: знищення великої кількості накопичених на складах радянських озброєнь, відмова від низки видів озброєнь (зокрема, ядерної зброї, стратегічних бомбардувальників, далекобійних ракет), руйнація радянських систем ВПК та мобілізації, що зрештою й призвело її до неготовності брати участь у бойових діях не тільки високої, але й

середньої інтенсивності, що пізніше підтвердили події 2014-2015 рр. Як влучно зазначає Т. Кузьо, позаблоковість одночасно з фактично зруйнованою армією – це ризик втрати суверенітету та існування держави (Kuzio 2005 : 396). Таким чином Україна, втративши реальні внутрішні інструменти забезпечення свого суверенітету і територіальної недоторканості, з держави формально нейтральної станом вже на 2005-2013 рр. перетворилась фактично на *«буферну територію»*.

Ті країни, що або мали (Бельгія, Фінляндія), або мають (Швейцарія, Австрія) статус нейтральної країни, отримали його не тільки завдяки власній волі (самопроголошенню), а й відповідно до угод між геополітичними гравцями. Ніякого міжнародного документу, де були б закріплені чіткі дієві гарантії безпеки для України, як для нейтральної, позаблокової та без'ядерної держави, отримано не було. Тобто Україна, отримавши свою незалежність в момент глобального геополітичного руйнування «біполярної» міжнародної системи, опинившись на глобальній геополітичній арені у важливому місці фактично без жодних реальних гарантій безпеки від зовнішніх «центрів сили» (D'Anieri 2012 : 448). Втім, якби такі гарантії навіть було надано, – необхідно пригадати сумний досвід Бельгії, яку двічі окупували війська Німеччини – формально одного з гарантів незалежності та нейтралітету країни (точніше, у 1830-1839 рр. гарантії надавала Прусія, навколо якої пізніше й утворилась об'єднана Німеччина) в обмін на невступ Бельгії до воєнних союзів.

Додамо, що в Україні наявна переважно не гірська місцевість (зручна для оборони та партизанських дій), а рівнина (через яку легко наступати ворожим військам), не безлюдна малопродуктивна тундра, а чорноземи, корисні копалини та доволі працююче населення. Власне, територією України з давніх часів переміщувались цілі народи (авари, болгари, угорці та інші).

Відповідно, якщо стали безпеку України станом на 2014 р. не могли гарантувати ані ЗСУ, ані міжнародні «центри сили», то вона перетворилась з «буферної території» на зручний «об'єкт для зовнішньої агресії».

Другий варіант – ініціювання власних інтеграційних проектів (здобуття Україною статусу *регіонального лідера* або принаймні одного з лідерів). Скоріше за все, цей варіант не міг бути реалізованим через низьку якість українських еліт (які скоріше були зайняті

первинним накопиченням капіталу, лишаючи поза увагою визначення майбутньої долі держави та не приймали свідомої участі в геополітичній «грі») та периферійний стан України у світ-економіці, внаслідок чого ресурси, що могли б посприяти модернізації України, «перетікали» до розвинутих країн «ядра» світ-економіки. Хоча деякі зусилля щодо регіонального лідерства робилися: за часів Л. Кучми розроблялась ідея ГУУАМ (Грузія, Україна, Узбекистан, Азербайджан, Молдова), а за часів В. Ющенко – ідея «Балтійсько-Чорноморської дуги» (країни Балтії, Польща, Україна, Грузія). Фактично це були спроби перетворити Україну з об'єкта на суб'єкт геополітичних подій (Дергачов 2010 : 67). Проте вже у другій половині 2000-х років час для реалізації таких проектів закінчився: на захід від України відбувалось розширення ЄС та НАТО, на сході – почалось посилення суб'єктоспро-можності РФ, зовнішня та внутрішня політика якої почала тяжіти до «реваншизму», на півдні Туреччина почала перетворюватись на регіональний «центр сили».

Третій варіант – приєднання до інтеграційних проектів зовнішніх «центрів сили». Зазначимо, що він з самого початку був найімовірнішим тому, що держави, які історично нещодавно виникли, завжди мають недостатню легітимність як внутрішню (у громадян країни немає чіткої відповіді на питання «навіщо ця держава існує?»), так і зовнішню (у сусідів виникає спокуса захопити території, оскільки «раніше це були наші землі»). Винятком з цього правила є держави – нащадки (частіше за все метрополії) імперій, що розпались (наприклад, РФ по розпаді СРСР). Фактично серед держав, виниклих по розпаду СРСР, тільки Литві, Латвії та Естонії у 1990-2000-х вдалось успішно скористатись «зовнішньою» легітимністю (від ЄС) та безпекою (від США і НАТО).

Для еліт України, геополітична роль якої поступово деградувала до «буферної зони» та «жертви агресії», вибір фактично був між Заходом (тоді не вбачалось значної різниці між ЄС та США) та РФ. Боротьба всередині України між двома векторами геостратегічного розвитку – прозахідного та проросійського – поступово посилювалась; до неї все активніше долучались зовнішні «центри сили». Наочним доказом зазначеної боротьби стали «Помаранчева революція», «селекторальні гойдалки» 2005-2010 рр. (перемога то прозахідного, то

проросійського кандидатів на президентську посаду), «Революція гідності», російська окупація Криму та частини Донецької і Луганської областей.

З одного боку, це призвело до втрати Україною частини територій, руйнування інфраструктури, загибелі значної чисельності громадян, виникнення феномену «внутрішньо переміщених осіб, а з іншого – до активного формування української політичної нації, яка змогла нарешті обрати і послідовно відстоювати саме прозахідний вектор розвитку.

Яку роль відіграє Україна в сучасній геополітиці: «нейтральний гравець», «міст», «ініціатор регіональної інтеграції», «буфер», «об'єкт зовнішнього впливу», «жертва агресії», «поле бою», «форпост» чи щось інше?

Отже, з 1991 р. до приблизно «помаранчевих подій» 2004 р. українська еліта позиціонувала Україну переважно як «нейтрального гравця» (подекуди – як логістичний «міст» між російським Сходом та євроамериканським Заходом (звідси – й т.зв. «політика багатовекторності»). Це було результатом як відсутності бажання відігравати більш активну роль на міжнародній арені, так і результатом домовленостей між зовнішніми «центрами сили» (перш за все між США та РФ). Спроби ініціювання регіональної інтеграції зазнали швидкої невдачі.

Після 2004 р. команда президента України В. Ющенка вперше задекларувала зміну свого геополітичного вектору на прозахідний (що у РФ було проінтерпретовано, як «відхід від Москви», загрозу для планів по «відновленню імперії» і розпочато дії щодо недопущення такого розвитку подій). Проблемною була навіть не стільки частковість українського євроінтеграційного процесу, скільки фактичне блокування швидкого вступу України до НАТО з боку західних еліт, стурбованих можливою жорсткою реакцією РФ (і це наочно проявилось ще під час Бухарестському саміті НАТО 2-4 квітня 2008 р.). В умовах продовження роззброєння ЗСУ та бурхливих внутрішньополітичних процесів це стало фактично запрошенням для РФ до більш активного втручання в українські справи.

«Помаранчеві» події не звели нанівець російський вплив на українську внутрішню політику та не прибрали проросійських акторів з політичної арени в Україні (Wilson 2015 : 10). Перемога проросійського кандидата на президентських виборах

2010 р. перевела євроінтеграцію у чисто декларативну площину (як це мало місце, наприклад, у Грузії з 2012 р. після перемоги на виборах політичної сили Б. Іванішвілі).

Однак одночасно з цим в Україні відбувалось активне формування політичної нації, яка починає усвідомлювати себе як частину Західного (принаймні європейського) світу (відмітисо, що це відрізнялось від позиції багатьох українських націоналістів 1990-х років). Події 2014-2015 рр. призвели до стрімкого збільшення чисельності представників громадянського суспільства, які починають розуміти Україну як активного учасника міжнародних відносин (зокрема, як державу, яка має право здійснити «прозахідний вибір», «стримувати» імперський реваншизм РФ, а не бути лише несуб'єктом «буфером» чи навіть «сателітом» РФ).

У 2022 та 2023 роках, на початку повномасштабної війни з набагато сильнішим противником, політичний активізм, добровольчий та волонтерський рух і справді продемонстрували надзвичайно важливу роль. Проте в наступні роки великої війни на виснаження на перше місце вже вийшли такі фактори, як наявність значного фінансового ресурсу, розвинутого військово-промислового комплексу, тощо – тобто всього того, від постачання чого від держав-партнерів Україна є критично залежною (і нестача чого безпосередньо впливає на перебіг подій на фронті). Також стало зрозумілим, що українське державне (регіональне, місцеве) управління має недостатню ефективність для протидії посталим викликам.

Після 2014 р. (і особливо після 2022 р.) українська еліта та громадянське суспільство декларували Україну як «форпост» для США і країн Європи, призначенням якого є стримування реваншистських намірів Кремля. Однак вочевидь вважалося, що ресурси для перетворення України на «форпост» повинен надати Захід, а відповідно, реальна підготовка до повномасштабних бойових дій зі ЗС РФ, спираючись переважно на внутрішньоукраїнські ресурси, не проводилась (зазначимо, що Україна протягом 2014-2022 рр. могла навіть самотужки зробити доволі багато: налагодження масового виробництва боєприпасів, розвиток ракетної програми, створення дієвої мобілізаційної системи, тощо). Після перемоги на президентських виборах 2019 р. В. Зеленського було призупинено реалізацію частини проєктів

ВПК, оскільки чомусь вважалося, що з РФ можна «домовитись посередині» (що виглядало доволі наївним, оскільки Кремль чітко заявляв, що відхід України до західного «центру впливу» для нього є неприйнятним, тому вочевидь «домовитись посередині» для В. Путіна означало щось зовсім інше, ніж для В. Зеленського).

Після 24.02.2022 Україна не одразу, але отримала доволі суттєву допомогу від країн Заходу: достатню, щоб більш-менш ефективно стримувати просування ЗС РФ, провести два контрнаступи (а також захід ЗСУ до Курської області), стабілізувати фінансову систему, здійснювати виплати економічно вразливим верствам населення, тощо, але недостатню, щоб нанести поразку ЗС РФ і відкинути їх, наприклад, до фактичних кордонів України якщо не 1991 р., то принаймні 2015 р.

Російсько-українська війна 2022-? рр., безумовно, руйнівним чином впливає на сучасний світовий порядок. Проте США відмовляються розглядати цю війну як таку, що загрожує безпосередньо їм (це було і з адміністрацією Д. Байдена, і нині відбувається з командою Д. Трампа), хоча те, що відбувається, безумовно, руйнує американську гегемонію в світі. Щодо країн Європи, то цю війну як загрозу для себе згодні розцінювати деякі країни Північної Європи (Фінляндія, Швеція, Литва, Латвія, Естонія, частково Німеччина) та частково країни Центральної Європи (якоюсь мірою Польща та Чехія, але не Угорщина та Словаччина). Південна Європа (наприклад, Іспанія, Португалія, якоюсь мірою Італія) з її міграційними проблемами дуже далеко від усвідомлення загроз для неї з боку РФ. Однак, як влучно відмітили у Центрі Розумова, у разі програшу України у геополітичний вимір повернеться «право сильного» (Центр Разумкова 2022 : 49) – і що буде з цим робити та сама «розслаблена» Південна Європа? Підкреслимо, що таке ставлення до Російсько-української війни західних політиків безпосередньо впливало на допомогу Україні, роблячи її, незважаючи на доволі значні обсяги, все ж таки недостатньою.

«Втома» від України на Заході почала наростати після невдачі українського контрнаступу у 2023 р., посилилась після часткового «переключення» західних суспільств на події у Секторі Газа, але остаточно проявилась вже у 2025 р. – після перемоги у США на президентських виборах 5 листопада 2024 р. Д. Трампа.

Наразі, наприкінці 2025 р. можна констатувати, що президентська адміністрація США розглядає Україну як «проблемний актив» (звідси небажання надавати пряму матеріальну допомогу, пропонуючи європейцям купити зброю у США для її подальшої передачі ЗСУ), як «об'єкт торгу» з РФ (в цьому контексті є показовим, що перемовини між США та РФ щодо війни відбуваються без участі України та європейських держав) і як «геополітичний буфер» (до такого висновку можна прийти, якщо уважно проаналізувати те, що пропонується Україні у славнозвісних 28 пунктах «мирного плану Д. Трампа»). А от РФ розглядається чинною американською адміністрацією, як «центр сили», з інтересами якого потрібно рахуватись (можливою кінцевою метою такої «гри» є союз проти Китаю).

Ключові держави ЄС (Німеччина, Франція, Польща тощо) та євробюрократія (У. фон дер Ляєн, К. Каллас та ін.) декларують бажання бачити Україну «форпостом» Європи (наприклад, план допомоги Україні, сформульований К. Каллас і названий у ЗМІ «стратегією сталого дикобраза»), але у них вочевидь не вистачає власних ресурсів для повноцінної підтримки України, яка веде повномасштабну війну (на перетворення невоюючої України на «форпост», скоріше за все, європейських можливостей вистачить і без участі США).

Отже, можна визначити поточний стан України, як **«поле бою»** (де-факто це вже навіть не роль, що передбачала б певну активну позицію, а саме стан). Перш за все тому, що в умовах неможливості самостійно «тягнути» війну хоча б на 60%, не кажучи вже про 80% та при наявних деяких невдачах на полі бою, Україна втрачає суб'єктність – а саме можливості впливати на перебіг подій (зокрема, на параметри виходу з війни чи то через переговорний процес щодо мирної угоди, чи то через успіхи на полі бою). Також відмітимо, що класичного «тилу» в Україні наразі немає (вся територія країни є досяжною для російських ракет і дронів, хоча, звісно, ситуація в Покровську та Львові радикально відрізняється). Україна – на цей час не «форпост», оскільки форпости завчасно будують згідно спеціальному плану і готують до бойових дій (як до активних штурмів, так і до тривалих облог). До того ж, РФ – це потужний супротивник, відповідно, гіпотетичний український «форпост» в осяжній перспективі не зможе триматись

виключно на власних ресурсах і буде критично залежати від постачання ззовні.

Висновки. В якості *першого висновку* зазначимо таке. В умовах дії трьох факторів, а саме: 1) продовження поточної повномасштабної війни на виснаження; 2) відсутності (або обмеженості) зовнішньої допомоги; 3) невпровадження рішучих та ефективних системних змін у самій українській державі – українська геополітична суб'єктність є умовною і виживання України, як незалежної суверенної держави, не є гарантованим.

Звідси випливає *другий висновок* – Україні необхідно перейти від стану «поля бою» до якогось іншого, менш руйнівного і більш суб'єктного. Які саме дії для цього потрібно зробити – це вже питання до наших політиків та державних інститутів.

В якості *третього висновку* спробуємо окреслити можливі подальші геополітичні траєкторії України:

1) продовження теперішнього стану «поля бою», що за наявних тенденцій (відсутності матеріальної підтримки від США, недостатньої допомоги від країн ЄС, проблем з ефективністю державного управління, тощо) несе для України критичні ризики подальшої втрати територій, загибелі та втечі за кордон значної кількості людей, матеріальних втрат і, зрештою, навіть цілком ймовірну втрату суверенітету;

2) за умови поширення бойових дій на європейські країни (наприклад, на території Естонії, Литви, Латвії, можливо, Польщі) для України виникнуть нові можливості (ситуація змусить країни ЄС, навіть за умови дистанціювання США від цієї ситуації, знайти необхідні ресурси для опору РФ і, у тому числі, для допомоги Україні);

3) Україна виходить з гарячої фази поточної війни і далі можливі варіанти:

- «буферизація» України (пропозиція Д. Трампа, яка, начебто, знаходить підтримку у Кремлі) з подальшим ризиком втрати державності (зокрема, нова війна може розпочатись вже через декілька років);

- «форпостизація» України (завдяки власним ресурсам, європейській допомозі, можливій допомозі від США за умови приходу там до влади демократів);

- найнестандартніший варіант – Україна, зберігаючи добрі відносини з принаймні частиною країн ЄС (перш за все Північної Європи), звертається по безпекову допомогу до незахідних «центрів сили», у якості яких можуть виступати, наприклад, Туреччина та

Індія. Зокрема, протягом останніх років можна було спостерігати подібний геополітичний дрейф від РФ до Туреччини спочатку в алієвського Азербайджану, а тепер і у пашияннівської Вірменії. Сирія, що принаймні з 2014 р. знаходилась в геополітичній зоні впливу РФ, тепер (після повалення режиму Б. Асада у 2024 р.) також перейшла на турецьку орбіту, не зустрічаючи рішучого опору РФ. Цікавим є те, що Кремль не реагує на такий геополітичний вектор настільки агресивно, як у випадку з вибором «прозахідного курсу» (випадки України та Грузії). Щодо Індії – цей геополітичний «гравець» у нашому регіоні представлений доволі слабо, проте, вважаємо, що Україні та Індії є що запропонувати один одному. Принаймні, для України це був би шанс на вирішення цілої низки проблем (від економічної до демографічної). Проблема полягає в тому, що українська еліта взагалі не відпрацьовувала подібні варіанти, а з 2014 р. взагалі цілком зосередилась на «прозахідному курсі» (причому навіть скоріше на «проамериканському», ніж на «проєвропейському»).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Mackinder, H. J. The Geographical Pivot of History. The Geographical Journal. 1904. Vol. 23, № 4 : 421–437.
URL: https://ondisc.nd.edu/assets/422105/mackinder_1904_heartland_article_17_pages.pdf
2. Бжезінський, 3. Велика шахівниця. Американська першість та її геостратегічні імперативи / пер. з англ. Львів – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 236 с.
URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bzhezinski_Zbig_niev/Velyka_shakhivnytsia.pdf
3. Kuzio, T. Ukraine's Orange Revolution: The Opposition's Road to Success. *Journal of Democracy*, 2005.
URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Taras_Kuzio/Ukraines_relations_with_the_West_since_the_Orange_Revolution.pdf
4. D'Anieri, P. 2012. Ukrainian foreign policy from independence to inertia.
URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/DAnieri_Paul/Ukrainian_foreign_policy_from_independence_to_inertia_anhl.pdf
5. Дергачов, О. 2010. Геополітика та безпека України. Київ: НІСД. 67 с.
6. Wilson, A. 2015. Ukraine Crisis: What It Means for the West. Yale University Press. 224 p.
URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/12211/file.pdf>

7. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. 2022. *Центр Разумкова.*

URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022/TRANSFORMANS_UKR.pdf

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2025

Стаття рекомендована до друку 10.10.2025

Статтю опубліковано 30.12.2025

Використання штучного інтелекту: Автори засвідчують, що під час проведення дослідження та підготовки цього рукопису генеративний штучний інтелект не використовувався

Oleksii Batalov

PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Political Science,
V.N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Square, Kharkiv city, 61022, Ukraine
o.batalov@karazin.ua, <http://orcid.org/0000-0001-8285-2036>

Arthur Hrebeniuk

Master's student, Department of Political Science,
V.N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Square, Kharkiv city, 61022, Ukraine
grebenyykartur@gmail.com, <http://orcid.org/0009-0003-0400-1465>

UKRAINE IN MODERN GEOPOLITICS

The role of Ukraine on the global geopolitical stage from 1991 to 2025 is analyzed. Based on geopolitical conclusions drawn from the works of scholars such as H. Mackinder and Zb. Brzezinski, the geostrategic importance of Ukraine for maintaining the balance of power in Eurasia is demonstrated. Three geostrategic options that have been available to Ukraine since 1991 are identified, namely: neutrality; the attainment of regional leadership status; and accession to integration projects of external “centers of power” (either the EU and NATO or Russian-led integration projects).

The geopolitical roles played by Ukraine since 1991 are analyzed. From 1991 until the “Orange Revolution” of 2004, the Ukrainian elite positioned the state as a sovereign “neutral player” (while simultaneously pursuing a policy of disarmament that contradicted the notion of genuine subject-level neutrality). Attempts to achieve the status of a “regional leader” were made but proved unsuccessful (for example, the GUUAM project). After 2004, the team of President V. Yushchenko was the first to declare the implementation of a pro-Western geopolitical vector. Within Ukraine, a complex and controversial process of geopolitical choice by both the population and political elites between two external “centers of power” began; this process was ultimately completed only after the onset of Russian aggression in 2014, in favor of the Western geopolitical vector.

As a result of the consequences of misguided decisions made during the 1990s and early 2010s—particularly the inability to promptly and decisively choose a long-term direction for the country and develop a corresponding strategy, shortsighted disarmament policies, the oligarchization of the economy, and the corruption of the state administrative apparatus—along with the partial nature of Ukraine’s European integration efforts and the West’s unwillingness to accept Ukraine at the cost of conflict with the Russian Federation, Ukraine’s actual significance on the geopolitical stage gradually deteriorated to the role of a “buffer zone” between the West and Russia. Consequently, external influence on Ukrainian politics increased, and beginning in 2014, Ukraine became a convenient “target of aggression”.

A post-2014 stage (and especially the period after 2022) is identified, characterized by the desire of the Ukrainian political nation to see Ukraine as a “forward outpost” for the United States and

European countries, intended to deter the revanchist ambitions of the Kremlin. However, the necessary resources to transform Ukraine into such an “outpost” were not provided by the West, and real preparation for large-scale hostilities with the Russian Armed Forces—relying primarily on domestic Ukrainian resources—was not undertaken. As a result, Ukraine proved unprepared for a full-scale war. After February 24, 2022, Ukraine received assistance from Western countries; however, it proved insufficient to halt and repel the aggressor. Ukraine’s current geopolitical condition is defined as a “battlefield”, meaning that it is no longer even a role implying a certain active position, but rather a condition in itself.

Three conclusions are drawn. First, if the full-scale war of attrition continues, external assistance remains absent or limited, and effective systemic reforms are not implemented within the Ukrainian state, Ukraine’s geopolitical subjectivity will be conditional, and the survival of Ukraine as an independent and sovereign state cannot be guaranteed. Second, Ukraine must transition from the condition of a “battlefield” to a less destructive and more subject-centered state. Third, several possible scenarios for Ukraine’s further development are identified: the continuation of the “battlefield” condition; the expansion of hostilities to European countries; Ukraine’s exit from the hot phase of the current war followed by either the “bufferization” of Ukraine, with the subsequent risk of losing statehood; the “outpostization” of Ukraine (through effective mobilization of domestic resources and European assistance); or seeking security support from non-Western “centers of power” (for example, Turkey and/or India).

Keywords: *Ukraine, geopolitics, geostrategy, “centers of power”, neutrality, regional leader, pro-Western geopolitical vector, “buffer zone”, “battlefield”, “outpost”.*

REFERENCES

1. Mackinder, H. J. The Geographical Pivot of History. The Geographical Journal. 1904. Vol. 23, № 4 : 421–437.
URL: https://ondisc.nd.edu/assets/422105/mackinder_1904_heartland_article_17_pages.pdf
2. Brzezinski Z. The Great Chessboard. American Primacy and Its Geostrategic Imperatives / trans. from English. Lviv – Ivano-Frankivsk : Lilia–NV, 2000. 236 p.
URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bzhezinski_Zbigniev/Velyka_shakhivnytsia.pdf (in Ukrainian)
3. Kuzio, T. Ukraine’s Orange Revolution: The Opposition’s Road to Success. *Journal of Democracy*, 2005.
URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Taras_Kuzio/Ukraines_relations_with_the_West_since_the_Orange_Revolution.pdf
4. D’Anieri P. 2012. Ukrainian foreign policy from independence to inertia.
URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/DAnieri_Paul/Ukrainian_foreign_policy_from_independence_to_inertia_nhl.pdf
5. Dergachov, O. 2010. Geopolitics and Security of Ukraine. Kyiv: NISS. 67 p. (in Ukrainian)
6. Wilson A. 2015. Ukraine Crisis: What It Means for the West. Yale University Press. 224 p.
URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/12211/file.pdf>
7. Geopolitical and geoeconomic changes shaped by russian aggression and renewal of the place of Ukraine in the world. 2022. Razumkov Center.
URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf (in Ukrainian)

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 28.08.2025

The article is recommended for printing 10.10.2025

Article published 30.12.2025

Use of Artificial Intelligence: The authors certify that no generative artificial intelligence tools were used in the conduct of the research or in the preparation of this manuscript